

Preek gehouden op Kerstnacht 2024
in de Westerkerk Amsterdam
Jesaja 8: 23 – 9: 6 Lukas 2:1-20
Door ds. Herman Koetsveld

Ooit las ik in een column van mijn voor-voorganger ds. Nico ter Linden dat hij vond dat je het uit je domineeshoofd moet laten om de vele bezoekers van de kerstnachtviering er van langs geven omdat ze op de 'gewone' zondagen doorgaans schitteren door afwezigheid. Eenmaal zelf predikant geworden heb ik me aan zijn kerstnacht-advies gehouden. En dus, en zeker van harte: wat heerlijk dat jullie allemaal zijn gekomen.

Maar nu wil het toeval dat dit jaar in het kleinste kamertje van ons huis deze scheurkalender van Toon Hermans hangt. Vorig jaar gekregen van de beschermheilige van Amsterdam: St. Nicolaas. Ik bladerde onlangs wat vooruit, nieuwsgierig als ik was of de diepgelovige Toon wellicht ooit iets inspirerends over de kerstnacht had geschreven. (het verdient aanbeveling deze scene niet al te nadrukkelijk te visualiseren.....) 24 december dus. En warempel. Een gedichtje zoals alleen hij dat kon. Het is een beetje rooms getoonzet, maar daar doen we in deze nacht niet moeilijk over. Het gaat over een zekere Jan. Maar dat is eigenlijk iedereen. Misschien ken je het wel. Het heet: Stille Nacht.

Vannacht gaat Jan ter kerke en naar de heilige mis
dat doet hij één keer in het jaar omdat het Kerstmis is

en Petrus op een hoge ster: zegt: 'Kijk's , lieve Heer,
daar heb je Jan, hij komt van ver, maar hij is er toch maar weer'.

Ja, natuurlijk, jij bent hier, en met al die anderen hier op tal van plaatsen wereldwijd, om je hart op te halen het verhaal van deze nacht. Het is de ouverture van een allesomvattend verhaal over die gemartelde, die gekruisigde, die als oud vuil terzijde geschovene, dat uitgerekend in de geboorte van deze mens God zich laat vinden, een nieuw begin maakt, een weg zich opent voor mensen die in de duisternis van hun bestaan niet meer weten waar ze het zoeken moeten, waar het met henzelf, met het samenleven, met de wereld op aan gaat.

Deze nacht is er een van het scherpste contrast. Van macht en machteloosheid. Van duisternis en licht. Van aan de grond genageld zijn en in beweging komen. Van doodse stilte en een stem horen. Van schathemeltje rijk en straatarm. Van gearriveerden en ontheemden. In deze nacht gaat het over niets minder dan om de vraag naar de waarheid van het leven. Van jouw en mijn leven. Welke stem, welk woord, welke droom hoor jij, versta jij, vertrouw jij?

Hoe te kiezen, hoe te horen, hoe op te staan en te gaan als de algoritmes op je beeldscherm de werkelijkheid aan jouw voorkeuren heeft aangepast? Welke berichten te vertrouwen als er een hele industrie is opgetuigd om nepnieuws in ons hart te implanteren inclusief de door AI geconstrueerde beelden die niet meer van echt te onderscheiden zijn? Wat is het perspectief van ons bestaan als het nu aflopende jaar 2024 geafficheerd kan worden als het jaar van de naderende chaos en 'polarisatie' gekozen is als het woord van het jaar?

Ook het verhaal van deze nacht begint met machtswoorden van een man die is gaan denken dat hij god is, dat hij naar believen kan beslissen over leven en dood:

de keizer in Rome. Als een variant op het type die de geschiedenisboeken en nu in onze tijd de journaals en de praatprogramma's vullen: Poetin, Trump, Assad, Netanyahu, al die mannen die geen boodschap hebben aan de waarde van een mensenleven, laat staan aan de waarheid, als hun macht maar vergroot wordt. Mannen die meesters zijn in het manipuleren, het monddood maken van tegenstemmen.

Mannen die er tot in detail weet van hebben dat met een cocktail van angst en leugens mensen te verdoven zijn, en dat die mensen dan zullen zwijgen, wegstijven bij de waarheid en zo goed en kwaad als dat gaat zich vast proberen te klampen aan wat het leven nog een beetje aangenaam kan laten zijn. Mensen die langzaam maar zeker wegdrijven bij de kracht van de hoop. Doof zijn geworden voor het visioen van een wereld van vrede. Cynisch zijn geworden over de woorden van de profeten dat het waar zal worden dat het juk dat op de mens in de verdrukking drukt, de stok op hun schouder, de staf van de drijver, dat God die zal verbrijzelen. Dat iedere laars die dreunend stampet en elke mantel die doordrenkt is van bloed, zal worden verbrand, en ten prooi zal vallen aan het vuur.

Daarom voert Lukas allereerst deze keizer Augustus ten tonele. Inderdaad, om het contrast met die twee ontheemde daklozen en hun pasgeborene in een kribbe zo scherp mogelijk te verwoorden. En nu doorgetrokken: om de contrasten van onze tijd zo scherp mogelijk te schetsen. Om de waarheid van jouw en mijn leven, en van heel ons samenleven anno 2024 en binnenkort 2025 boven het water van ons zo dubbelzinnige leven te krijgen.

Dáár gaat het deze nacht over en ja, dat is om stil van te worden. Er mag, nee, er móet een nieuw licht op ons leven vallen willen we bevrijd worden van het oordeel van de opeenstapeling van crises die ons samenleven zijn gaan beheersen. Een onverwacht licht dat een totaal ander en zo onvermoed licht zal gaan werpen op wie wij zijn: mensen voor een tijd en een plaats. Zo klein en kwetsbaar als wat. Weggedoken in het duister van wat ons zo in de greep heeft gekregen.

Lukas vertelt eigenlijk maar heel kort over die moeder en vader met hun pasgeborene die zij Jezus zijn gaan noemen. Maar hij staat veel langer stil bij wat er gebeurt, ik moet zeggen, bij wat er geschiedt een eindje verderop met die weggedoken figuren in het donker van de nacht; die mensen die al lang blij zijn als ze hun werk kunnen doen en dat er wat brood op de plank is, daar bij Bethlehem, die plek die broodhuis betekent. Lukas zoomt in op de zwijgende meerderheid. Hij heeft het via hen over ons, over jou en mij.

Zonder enige nadere verklaring vertelt de evangelist dat er plotsklaps een lichte gestalte opduikt, daar bij die mensen in het donker. Een engel, een boodschapper van Godswege, en dus een gestalte die licht uitstraalt. Je schrikt je een ongeluk als het licht je leven in een totaal onverwacht ander perspectief zet. Dat het zich voordoet dat er iets tot je komt dat alles mogelijk anders zal doen worden. Je kijkt op de dingen. Je kijkt op jezelf. Je cynisme, je twijfels, je zoeken, je let-maar-niet-op-mij-want-wat-stel-ik-voor-houding.

'Wees niet bang', zegt die boodschapper. Dat is altijd het eerste: kom tot bedaren, probeer te verstaan, open je voor wat tegen jou (ja, tegen jou!) gezegd wordt. Wat moeten ze doen, die mensen van de nacht? Ze worden uitgenodigd om aan waarheidsvinding te gaan doen. Factchecking. Welke waarheid? Dat de Eeuwige en zijn macht niet te vinden is op het niveau van Rome en dus van Washington, Moskou en Bejing en al die plekken van megamacht.

Lukas zoomt erop in, nadat eerst nog een hemelse lofzang heeft geklonken: ja, als mensen op het punt staan om de beweging naar de goddelijke waarheid te maken, dan is hemelse koorzang zeer op zijn plaats. Wij doen daar vannacht dan ook ijverig aan mee. Er geschiedt

nu namelijk iets dat alles doet veranderen: van de grote wereldgeschiedenis tot en met de levens van de mensen die dachten dat er nooit meer iets zou veranderen. Die hun hoop en vertrouwen al lang hadden ingeruild voor een levenshouding van het zal mijn tijd wel duren.

Maar nu, zij verbreken hun stilte en gaan met elkaar in gesprek...zó'n begin! Heb jij gehoord wat ik gehoord heb? Wat hebben we in hemelsnaam net meegemaakt? Snap jij het, snap ik het. Maar dan besluiten ze: kom op, laten we gaan zien. Ze staan op. Ze slaan een nieuwe weg in. Ze willen gaan zien wat er gezegd is. Ze willen de waarheid van wat hen is aangezegd nu zelf gaan ondervinden. En, o heerlijk en zo betekenisvol detail: ze hebben haast. Ja, het is uiterst urgent dat we een nieuwe levensweg weten in te slaan. 'Laten we gaan zien'.

En ja, dan vinden ze Jezus, daar in die kribbe. Die pasgeborene waaraan God zijn naam 'Ik zal erbij zijn' verbindt. Die beweging, zo'n waarheidsvinding, zo'n radicale wisseling van het levensperspectief. Dat te gaan vertrouwen, te omarmen, er vanuit te gaan leven: niet meer wegduiken in het donker dreigen van deze tijd, maar drager worden van het goddelijk mooie en ware visioen van een nieuwe wereld van vrede en licht. Gewoon op de plek van jouw leven. Die herders gaan ook terug naar waar ze hun werk, waar zij hun leven hebben.

Deze wereld, onze samenleving, onze stad, ja, wij zelf snakken naar deze bevrijding uit de duisternis van de grote leugen om in die beweging te komen, dat dat mag geschieden dat niet alleen ons eigen kleine leven, maar alle leven op deze wereld doordeesemd wordt door dit zien: dat God uitgerekend in het kleine, in de kwetsbare, in die geschonden mens waar iedereen zo maar aan voorbij gaat te vinden is.

Stel nou, dat jij, dat wij zo'n zelfde beweging naar de waarheid van Gods liefde gaan maken. Te beginnen in deze stille nacht; dan gaat er iets gebeuren, geschieden dat de komende tijd weer gaat kantelen naar een vrede, naar een nieuwe samenlevingsbrede verbondenheid, dat ons leven en ons samenleven weer kan gaan helen aan de waarheid en waarachtigheid waar we niet meer op hadden durven hopen. Deze Stille Nacht van 24 december 2024 (afscheuren), op weg naar een nieuwe morgen, naar een nieuw jaar 2025.

En Petrus op een hoge ster:
zegt: 'Kijk's , lieve Heer,
daar heb je al die zoekers naar uw waarheid en liefde,
wat komen die van ver
maar ze zijn er toch maar weer'.
Godzijdank. Amen. (25 ophangen)